

П. С. Гаджієва
студ. I курсу мігістратури
спеціальність «Право»
Науковий керівник: д.ю.н., доц. Є. Д. Стрельцова

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДЕННЯ ЕЛЕКТРОНИХ КОНТРАКТІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Сучасний стан міжнародної торгівлі неможливо охарактеризувати без стрімкого процесу електронного обміну товарів, послуг, активів тощо. Всі вони нерозривно пов'язані з технологічним прогресом, розвитком мережі Інтернет, а також паралельними процесами глобалізації ринку. Водночас, слід зазначити, що електронна комерція у світі розвивається набагато швидше, ніж національна правова база, яка змогла б її регулювати. Так, багато країн ще не готові відмовитись від письмової форми зовнішньоекономічних контрактів, що, на нашу думку, призводить до зменшення економічного потенціалу цих держав. З іншого боку, за думкою фахівців, електронна комерція поставила під сумнів традиційне розуміння таких категорій, як «документ», «письмова форма», «підпис» і деяких інших, пов'язаних з ними [1].

Задля упорядкування цього процесу і усунення розбіжностей національних правових систем з цього питання міжнародна спільнота намагається уніфікувати основні норми щодо регулювання електронної комерції, у тому числі питання укладення електронних контрактів.

Особливої актуальності набувають ідеї щодо розроблення універсальних договорів у цій сфері, оскільки, за даними NASDAQ, до 2040 року на ринок електронної комерції буде припадати 95% всієї торгівлі в світі [2].

У 1997 році Генеральна Асамблея ООН розглянула і прийняла Типовий закон про електронну торгівлю (далі – Типовий закон) [3], розроблений і затверджений Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), а також керівництво щодо його застосування. Згідно з цим Типовим законом, головний правовий принцип роботи механізму електронної комерції на міжнародних і внутрішніх ринках полягає у наступному: сторони, які уклали угоду за допомогою глобальних комп'ютерних мереж, не можуть ставити її під сумнів тільки на тій підставі, що вона укладена (а часто і виконується) електронним способом.

Однією з найпоширеніших зовнішньоторговельних операцій у міжнародному економічному обороті є договір міжнародної купівлі-продажу. Відповідно до Віденської конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (далі – Віденська конвенція), не потрібно, щоб договір купівлі-продажу укладався чи підтверджувався в письмовій формі або підпорядковувався іншій вимозі щодо форми. Він може доводитися будь-якими засобами, включаючи показання свідків [4, ст. 11]. Свого часу Україна зробила заяву під час приєднання до Віденської конвенції, якою зовнішньоекономічні договори (далі - ЗЕД-договори) купівлі-продажу товарів можна укладати лише у письмовій формі [5].

Сьогодні активно обговорюється можливість відмови від цієї заяви, тому що вона вже не відповідає чинному законодавству України. Так, 3 грудня 2016 р. набув чинності Закон України №1724 "Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг" (далі - Закон №1724), який різко змінив концепцію укладення ЗЕД-договорів в Україні [6]. Якщо раніше під ЗЕД-договором (контрактом) Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі - Закон) розумів матеріально оформлену угоду двох або більше суб'єктів ЗЕД, то після вступу в силу Закону №1724 зовнішньоекономічним договором вважається домовленості ЗЕД-суб'єктів [7, ст. 1]. Як можна побачити, із Закону зникла вимога оформлення ЗЕД-договорів на «паперовому» носії. Це ж підтверджує і оновлена ст. 6 Закону, відповідно до якої ЗЕД-договори можуть укладатися в простій письмовій або електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. Але Закон прямо не конкретизує, що саме розуміється під електронним договором – обмін електронними листами або повідомленнями, або ж оформлення електронного документа з його підписанням сторонами за допомогою електронного цифрового підпису.

Таким чином, сьогодні склалась ситуація, коли Закон дозволяє оформлення ЗЕД-контрактів в електронній формі, але паралельно діє й застереження до Віденської конвенції, що такі договори оформлюються лише у письмовій формі. На вирішення цієї колізії у 2019 році був розроблений законопроект «Про відмову від заяви України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів», але, на жаль, він досі залишається не прийнятим. Так, треба відмітити, що певні кроки для повноцінного визнання рівнозначності зовнішньоекономічних контрактів в Україні, укладених у письмовій та електронній формі, вже зроблені, але не вбачається, що таке положення є достатнім з урахуванням сьогоdnішніх потреб. Розширення сфер дії електронних контрактів не лише для експорту послуг надасть змогу розвинути транскордонні торгівельні зв'язки.

Щодо міжнародно-правового регулювання укладення електронних контрактів, незважаючи на активну популяризацію положень Типового закону ЮНСІТРАЛ про електронну торгівлю, лише юридично обов'язковий документ може реально усунути перешкоди в електронній торгівлі, які можуть впливати, наприклад, з вимог щодо форми договору, що містяться в деяких чинних міжнародних конвенціях. Також положення Віденської конвенції, хоча й закріплюють дійсність електронних контрактів, але все ж таки її норми більш орієнтовані на звичайну торгівлю без врахування всіх проблем електронної комерції: визначення поняття «електронний договір (контракт)»; визначення моменту виникнення прав та обов'язків за електронним контрактом тощо.

Так, основним міжнародним договором у сфері укладення електронних контрактів сьогодні є Конвенція «Про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах» (далі – Конвенція) 2005 р., яка вступила в силу у 2013 р [8]. Цей договір має обов'язковий характер для держав, що його ратифікували. Відповідно до ст. 1, Конвенція застосовується до використання електронних

повідомлень у зв'язку із укладенням або використанням договорів між сторонами, комерційні підприємства яких знаходяться в різних державах. Таким чином, її положення застосовуються щодо укладення й виконання електронних договорів, які дуже широко тлумачиться і охоплюють арбітражні застереження, переговори, різноманітні повідомлення, які надсилаються в процесі виконання зобов'язання. Не будучи досконалою, Конвенція проте містить чіткі положення щодо регулювання електронних повідомлень, й, можливо, прийняття її багатьма країнами, у тому числі Україною, стане стимулятором для подальшої розробки уніфікованих норм у цій сфері.

Таким чином, вважаємо, що міжнародно-правове регулювання укладення електронних контрактів має велике значення, оскільки ведення транскордонної електронної торгівлі у мережі Інтернет може привести до низки проблем, пов'язаних з конфліктом правових систем як в сфері цивільного права, так і в сфері адміністративного й навіть кримінального права. Тому уніфікація норм, що регулюють питання укладення електронних контрактів саме на міжнародному рівні, а також подальша плідна робота над розробкою міжнародних актів щодо електронних контрактів у конкретних сферах вбачається вкрай необхідною. Для України залишається важливим та актуальним питання вирішення певних колізій у національному законодавстві щодо укладення зовнішньоекономічних контрактів в електронній формі. Також перспективним кроком для національного законодавства є приєднання до Конвенції 2005 р., що дозволить вийти на новий рівень торгівлі з її країнами-учасниками.

Список використаної літератури

1. Зажигалкин А.В. Международно-правовое регулирование электронной коммерции. Санкт-Петербург, 2005. URL: <https://lawbook.online/pravovoe-regulirovanie-mejdunarodnoe/konventsionnoe-regulirovanie-sfere-elektronnoy-14974.html>. (дата звернення: 01.04.2021).
2. UK Online Shopping and E-Commerce Statistics for 2017. [Electronic resource]: <https://www.nasdaq.com/articles/uk-online-shopping-and-e-commerce-statistics-2017-2017-03-14>. – Title from the screen. (accessed: 01.04.2021).
3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН N ООН А/51/628 від 16 грудня 1996 року «Типовий закон про електронну торгівлю», прийнятий Комісією Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), і Керівництво з прийняття ООН № А/51/628 від 16.12.1996. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU01116.html. (дата звернення: 01.04.2021).
4. Конвенція ООН (Віденська) про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text. (дата звернення: 01.04.2021).
5. Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 23.08.1989 р. № 7978-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7978-11#Text>. (дата звернення: 01.04.2021).
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг: Закон України від 03.11.2016 р. № 1724-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-19#Text>. (дата звернення: 02.04.2021).
7. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>. (дата звернення: 02.04.2021).

8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про використання електронних повідомлень в міжнародних договорах від 23.11.2005 р. № A/60/515. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e71#Text (дата звернення: 01.04.2021).